

*Т. Зарицька, ст. викладач,
Інститут філології, КНУ імені Тараса Шевченка*

СПРИЙНЯТТЯ ТА ВИСОКА ОЦІНКА ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА ЯК СВІТОВОГО ПОЕТА В АНГЛОМОВНИХ КРАЇНАХ

У статті розглядається сприйняття та висока оцінка творчості Тараса Шевченка як світового поета відомими науковими, літературними, державними та культурними діячами в англomовних країнах.

Особливу увагу приділено перекладам поезії Тараса Шевченка британської поетеси-перекладачки Віри Річ.

Ключові слова: *сприйняття, творчість, поетична велич, переклади, англomовні країни.*

Вшановуючи 200-річний ювілей Тараса Шевченка, ми з гордістю промовляємо ім'я нашого поета, художника, мислителя, пророка, який у своїй творчості розкрив сутність українського духу, красу України, здобув світове визнання, став поетом Всесвіту, гордістю всього цивілізованого світу. Силою свого художнього слова, красою душі, величчю життєвого подвигу, Тарас Шевченко знаходить відгук серед народів світу. Його висока поезія внесла нові ідеї й мистецькі засоби в загальнолюдську скарбницю світової культури, стала невід'ємною частиною інших національних культур, а шевченкознавство – найпоширенішою ділянкою української літературознавчої науки.

Нарівні з творчістю Дж. Г. Байрона, О. С. Пушкіна, В. Вітмена творчість Тараса Шевченка займає чільне місце в пантеоні всесвітнього письменства як найяскравіша сторінка світової літератури, як естетична й наукова цінність.

В англomовному світі про сприйняття творчості Тараса Шевченка як світового лірика першою заявила англійська письменниця, композитор, перекладачка Етель Ліліан Войнич (Ethel Lilian Voynich, 1864–1960). 1885 року закінчила Вищу музичну школу в Берліні, написала шість великих творів для хору й оркестру. Її роман "Гедзь" (1894) про визвольну боротьбу італійського народу 1830–1840-х років мав успіх і був перекладений багатьма мовами світу. На час звернення до Шевченкових поезій Е. Л. Войнич була уже відомим англійським романістом. Отже, Тарас Шевченко увійшов в англomовний світ у перекладах авторки, яка вже посідала вагоме місце в національній літературі.

Поезія українського митця захопила Е. Л. Войнич багатством змісту, ідейною спрямованістю та красою поетичного слова. Вона

вивчила українську мову і на початку 90-х років XIX ст. почала перекладати твори Тараса Шевченка. Через два десятиліття, до 50-річчя з дня смерті поета, опублікувала збірку "Six lyrics from the Ruthenian of Taras Shevchenko, also The Song of the Merchant Kalashnikov from Russian of Mikhail Lermontov" ("Шість ліричних поезій Тараса Шевченка і "Гісня про купця Калашникова" Михайла Лермонтова", 1911). Книжка вийшла у престижному видавництві "Elkin Mathews" у літературній серії "Vigo Cabinet", яка ознайомлювала читачів з тогочасною англійською та світовою поезією.

До збірки "Six lyrics from the Ruthenian of Taras Shevchenko, also The Song of the Merchant Kalashnikov from Russian of Mikhail Lermontov" ввійшли переклади, які Е.Л.Войнич вважала гідними великого українського поета: "Заповіт" – "Dig my grave", "Минають дні, минають ночі" – "From day to day...", "Мені однаково, чи буду..." – "I care not...", "Косар" – ("Through the field the reaper goes..."), "Минули літа молодії..." – "Winter" та ліричний вступ до поеми "Княжна" – ("Зоре моя вечірняя") – "Princess" ("Only Friend").

Збірка відкривалась передмовою та біографічним нарисом про життя та творчість Тараса Шевченка. У передмові Е.Л. Войнич характеризує поета як лірика світового значення, підкреслюючи, що не можна приховувати його "безсмертну лірику" від Європи, наголошуючи: "But if a man leave immortal lyrics hidden away from Western Europe in a minor Slavonic idiom between Russian, Servian and Polish, it seems hard that he should go untranslated while waiting for the perfect rendering which may never come" [11, 6] ("...Коли людина залишає невмирущі поезії, заховані десь далеко від Західної Європи в слов'янській мові, молодшій за російську, сербську та польську, то зовсім несправедливо буде, коли ця поезія залишиться неперекладеною, чекаючи досконалого відтворення, чого може й не статися").

Щоб донести дух поезії Тараса Шевченка до англосовного читача, талановита перекладачка дотримувалася принципів художнього перекладу, який передбачає відтворення багатства змісту оригіналу, своєрідність стилю, красу художніх особливостей, музичність, мелодійність та ритмічну структуру першотвору. Е. Л. Войнич дбайливо зберігала й використовувала характерні художні прийоми лірики поета – повтори, перенесення, метафори, алітерації тощо.

Так, у поезії "Зоре моя вечірняя" Е. Л. Войнич використовує шевченківські повтори:

<i>Tell me how the sun in splendour</i>	Розкажи, як за горою
<i>Sets behind the hill;</i>	Сонечко сідає,
<i>How the Dnieper lasses carry</i>	Як у Дніпра веселочка
<i>Pitchers down to fill;</i>	Воду позичає.

How the broad-leaved sycamore Як широка сокорина
Flings his branches wide; Віти розпустила...
How the willow kneels to pray А над самою водою
By the river-side... [11, 27]. Верба похилилась... [7: II, 24].

При перекладі поезії "Минають дні, минають ночі..." Е. Л. Войнич зуміла зберегти красу внутрішніх рим поета:

Минають дні, минають ночі...
From day to day, from night to night...

Чи я живу, чи доживаю...
Do I yet live, or do I wander...

А дай жити, серцем жити... [7: I, 367].
Let me live, and live in spirit... [11, 25].

Переклад Е.Л. Войнич поезії "Заповіт" – це одна з найдосконаліших англomовних інтерпретацій цього твору. Авторіві перекладу важливо було передати волелюбний дух Тараса Шевченка на всіх текстуальних рівнях. Рядки "Заповіту" вражають силою слухових образів – у них ніби чуєш силу могутнього Дніпра та голос самого поета:

I will lie and watch the cornfields, Щоб лани широкополі,
Listen through the years І Дніпро, і кручі
To the river voices roaring, Було видно, було чути,
Roaring in my ears ? [11, 31] Як реве ревучий [7: I, 371].

Найкраще перекладені заключні рядки "Заповіту", близькі творчому генію самої Е.Л. Войнич, для якої свобода народу – це втілення мрії про майбутнє торжество волі й братерства народів:

Then, in the mighty family І мене в сем'ї великій,
Of all men that are free, В сем'ї вольній, новій,
May be, sometimes, very softly Не забудьте пом'янути
You will speak of me [11, 32]. Незлим тихим словом [7: I, 371].

Цінність перекладів Е.Л. Войнич визначається тим, що вона відкрила читачам полум'яного борця за свободу, пристрасного демократа, геніального українського поета-лірика світового значення, сприяла входженню творчості Тараса Шевченка в англomовний світ.

На американському континенті про світове значення та сприйняття творчості Тараса Шевченка заявив професор-славіст Колумбійського університету Кларенс Огастес Меннінг (Clarence Augustus Manning, 1893–1972), який багато років працював над перекладами його творів.

Перший переклад К.О. Меннінга – уривок зі "Вступу" до поеми "Гайдамаки" – датується 1928 роком. 1944 року в Джерсі-сіті (штат Нью-Йорк) К.О. Меннінг опублікував книжку "Ukrainian Literature:

Studies of the Leading Authors" ("Українська література: дослідження провідних авторів"), де особливу увагу приділив творчості Тараса Шевченка й подав свій переклад вірша "Мені однаково, чи буду...". 1945 року за сприяння Української Національної Асоціації (Ukrainian National Association) К.О. Меннінг опублікував збірку власних перекладів "Taras Shevchenko. The Poet of Ukraine: Selected Poems" ("Тарас Шевченко. Поет України. Вибрані поезії"), що містила четверту частину усієї віршованої спадщини поета.

У збірці К. О. Меннінг подав вступну статтю про Тараса Шевченка, де, як і в статті "Taras Shevchenko as a World Poet" (1945) ("Тарас Шевченко як світовий поет"), наголосив, що Тарас Шевченко – один з найбільших майстрів світової поезії, у його творах, присвячених Україні, відчувається значний інтернаціональний струмінь. А його прагнення до волі, правди, справедливості, милосердя і братерства між людьми зворушує народи всіх континентів. Автор вступної статті підкреслив, що "...Taras Shevchenko – the poet of Ukraine he is also a poet of humanity" [8, 54] ("...Тарас Шевченко – поет України, він також поет всього людства"). "It is the object of this book to make available in English translation some of the masterpieces of this poet whose works have lived for a century with an ever widening influence and an ever increasing appreciation of his genius both at home and abroad" [8, V]. ("Мета цієї книжки зробити доступними для англomовних читачів шедеври українського поета, чия творчість живе протягом століття й чий вплив ширшає, а визнання поетичного генія зростає не лише на його Батьківщині, а й у всьому світі"). К.О.Меннінг писав, що "...Taras Shevchenko appears today as some of the more keensighted and understanding of his contemporaries both at home and abroad realized, a poet of the first rank who deserves the ear and the study of every civilized man" [8, 54] ("Нині Тарас Шевченко виступає одним з найбільш далекоглядних і мислячих його сучасників як на Батьківщині, так і в світі. Поет такої величини заслуговує на увагу і вивчення кожної культурної людини").

Окрім перекладів, книга містила окремі розділи, присвячені життю Тараса Шевченка, його поетичній спадщині, релігійним поглядам, примітки до окремих творів. При перекладі К.О. Меннінг дотримувався метричного розміру оригіналів та намагався зберегти громадянський пафос поезії Тараса Шевченка. Прикладом може бути уривок з поезії "Не нарікаю я на Бога" та уривок з поеми "І мертвим, і живим, і ненародженим землякам моїм...":

Орися ти, моя ниво,
Долом та горою!
Та засійся, чорна ниво,
Волею ясною! [7: II, 355].

*Be thou ploughed, my humbled meadow,
From the top to bottom.
Be thou planted, this black meadow
With the shining freedom* [8, 214].

Обніміте ж, брати мої,
Найменшого брата –
Нехай мати усміхнеться,
Заплакана мати [7: I, 353–354].

*Oh, embrace, my dearest brothers,
E'en your poorest brother –
Let your mother smile with pleasure,
She has long been weeping [8, 178].*

Збірка К.О. Меннінга "Taras Shevchenko. The Poet of Ukraine: Selected Poems" ("Тарас Шевченко. Поет України. Вибрані поезії") стала важливим внеском в англomовну Шевченкіану. До того ж К. О. Меннінг написав низку статей про Тараса Шевченка: "Shevchenko and Franko Compared" ("Зіставлення Шевченка і Франка"), "The Value of Shevchenko Today" ("Значимість Шевченка сьогодні"). У статті "Shevchenko in English Literature" (1961) ("Шевченко в англійській літературі") К. О. Меннінг ознайомив читачів із досвідченими перекладачами творів Тараса Шевченка в англomовному світі, наголосивши, що ім'я та твори Тараса Шевченка стають частиною інтелектуальної спадщини вільного світу: "The non-Ukrainian, even by deep study, cannot grasp all his elusive references his use of expressions that are full of emotion to those of the same stock. We can only hope that in time as the younger Ukrainians attain full command of English, some may apply themselves to the task and that in future the English-speaking world may receive those translations that will allow them to appreciate to the full the superb ideology and verse of Taras Shevchenko, the poet of Ukraine" [9, 125]. ("Неукраїнець, як би глибоко він не досліджував, не зможе зрозуміти всі невловимі алюзії, вжиті поетом мовні звороти, які зворушують його співвітчизників. Залишається лише сподіватися, що з часом, коли молоді українці досконало оволодіють англійською мовою і хтось із них поставить собі за мету справу перекладу, то в майбутньому англomовний світ зможе отримати такі переклади, які дозволять повністю оцінити велич світогляду й поезію Тараса Шевченка, поета України").

Активними популяризаторами творчості Тараса Шевченка у США були такі знакові особистості та громадські діячі, як художник і письменник Рокуелл Кент (Rockwell Kent, 1882–1971) та співак і драматичний актор Поль Робсон (Paul Robeson, 1898–1976).

Р. Кент добре знав і високо цінував поетичні і мистецькі твори Тараса Шевченка, популяризував їх серед американців, активно виступав із промовами на Шевченківських вечорах. Так, у 1961 році Р. Кент виступив на Шевченківському вечорі, організованому Лігою американських українців у Нью-Йорку до 100-річчя пам'яті поета, наголосивши: "Я американський художник і американець плоттю і кров'ю, але те, що я бачив з творів Шевченка-художника, і те, що я знаю про нього як про поета, викликає найглибші чуття щирого захоплення його талантом і творчістю. Я пишаюся цими творами, немовби я сам українець. Ваш Шевченко – це мій Шевченко. Я

люблю і ціную Шевченка" [3, 314]. Уривок з промови подано в "Літературній газеті" 31 березня 1961 року. До речі, 1964 року Р. Кент виступив на Міжнародному форумі діячів культури в Києві.

П. Робсон шанобливо ставився до української культури і особливо до творчості Тараса Шевченка. У репертуарі співака були пісні на слова поета, зокрема "Реве та стогне Дніпр широкий". Він також виступав у пресі зі статтями про Тараса Шевченка. У передмові до книжки Герберта Маршала "Ira Aldridge; the Negro Tragedian" ("Айра Олдрідж – негритянський трагік", 1958 – 1963). П. Робсон писав: "Я і мій народ глибоко любимо прекрасні героїчні поезії Тараса Григоровича Шевченка. Цей великий поет належить усьому світові" [5, 312].

Великий актор афро-американського походження Айра Олдрідж познайомився із Тарасом Шевченком, коли гастролював по Росії. Він зустрів розуміння і братерське ставлення з боку великого українського поета і художника. Їхня дружба – це зворушливий приклад братерства.

Американська громадськість широко відзначала ювілеї поета – літературними вечорами, фотовиставками, урочистими зборами, концертами у всіх великих містах США: Нью-Йорку, Бостоні (штат Массачусетс), Детройті, Філадельфії, Чикаго та інших. 25 березня 1961 р., вшановуючи пам'ять поета України, президент США Джон Кеннеді сказав: "I am pleased to add my voice to those honoring the great Ukrainian poet Taras Shevchenko. We honor him for his rich contribution to the culture not only of Ukraine, which he loved so well and described so eloquently, but of the world. His work is a noble part of our historical heritage" [12] ("Я радий, що можу додати свій голос до тих, що вшановують великого українського поета Тараса Шевченка. Ми вшановуємо його за великий внесок не тільки в культуру України, яку він так палко любив і так промовисто описував, а й у культуру світу. Його творчість є благородною частиною нашої історичної спадщини" [1, 243]). Відтоді щорічні Шевченківські вечори стали традицією на американському континенті.

27 червня 1964 року з нагоди 150-річчя від дня народження Тараса Шевченка було відкрито гранітно-бронзовий пам'ятник у центрі Вашингтона (округ Колумбія) як вияв пошани американського народу до українського геніального поета-гуманіста, мистецьке слово якого й через століття об'єднує людей у прагненні до свободи, справедливості й братерства. На пам'ятнику викарбувані слова "Dedicated to the liberation, freedom and independence of all captive nations" ("Присвячується визволенню, свободі та незалежності всіх поневолених народів") та рядки з поеми "Кавказ" (1845) у перекладі британської поетеси Віри Річ:

*...Our soul shall never perish.
Freedom knows no dying.
And the greedy cannot harvest
Fields where seas are lying;
Cannot bind the living spirit
Nor the living word.
Cannot smirch the sacred glory
Of th'almighty Lord.
Taras Shevchenko "The Caucasus", 1845.*

(Не вмирає душа наша, / Не вмирає воля. / І неситий не виоре / На дні моря поле. / Не скуєдуші живої / І слова живого. / Не понесе слави Бога, / Великого Бога) [7, т.1, 343].

Канадський скульптор українського походження Л. Г. Молодожанин (псевдонім – Лео Мол) зобразив Тараса Шевченка молодим інтелектуалом. До ста тисяч шанувальників з'їхалося на урочистість з усіх частин Сполучених Штатів Америки, Латинської Америки, Європи, Канади та далекої Австралії, щоб вшанувати пам'ять Поета, який висловив рішучість боротися за свободу та незалежність і вірив у кінцеву перемогу.

До встановлення пам'ятника Тарасу Шевченку у Вашингтоні були причетні чотири президенти США. 33-й президент США Гаррі Трумен (1945–1953) був почесним головою Комітету по встановленню пам'ятника. За часів 34-ого президента США Дуайта Ейзенхауера (1953–1961) була прийнята постанова Конгресу США збудувати пам'ятник Тарасу Шевченку у Вашингтоні. Він же урочисто його й відкривав. 35-ий президент США Джон Кеннеді (1961–1963) активно сприяв встановленню пам'ятника. Пам'ятник було відкрито 27 червня 1964 року при 36-ому президентові США Ліндону Джонсону (1963–1969).

Президенти США здійснили свій унікальний внесок, виявили свою особисту повагу й продемонстрували усьому світові величезне значення постаті Тараса Шевченка.

26 жовтня 1964 року вшановуючи геніального українського Поета Ліндон Джонсон сказав: "The love for the Ukrainian poet laureate is fully understandable and pride in his accomplishments wholly justifiable. It is most appropriate that here in the Capital City of this great and free Republic a statue of Shevchenko should have been erected to serve as a reminder to all the living, and those who follow us, of his greatness. Shevchenko well deserves the honors paid him. He was more than a Ukrainian – he was a statesman and citizen of the world. He was more than a poet he was a valiant crusader for the rights and freedom of men. He used verse to carry on a determined fight for freedom. His poetry was of and for the people. It gave hope to those in despair and

stirred to action those who might otherwise have been resigned to enslavement. So widespread was his audience and so great his influence that his words were read and loved far beyond the frontiers of his own land. So valued were the copies of his poems that families struggled to own two books – the Bible and Shevchenko" [13] ("Любов до українського поета цілком зрозуміла, і гордість за його досягнення цілком виправдана. Прикметно, що тут, у столиці великої і вільної республіки, поставлено статую Шевченка, щоб вона усім живим і тим, хто прийде після нас, нагадувала про його велич. Тарас Шевченко цілком заслуговує на почесні, якими оточується. Він був більше, ніж українець – він був державним мужем і громадянином світу. Він був більше, ніж поетом – він був хоробрим воїником за права і волю людей. Він писав вірші, щоб вести рішучий бій за волю. Його поезія – з народу і для народу. Вона подавала надію тим, хто впадав у розпач, і спонукала до дій тих, хто без неї погодився б на рабство. Коло Шевченкових слухачів було таке широке, а вплив був такий великий, що його слова знаходили читача і любов далеко поза кордоном рідної країни. Видання його поезій були такі вартісні, що кожна родина старалася мати дві книжки – Біблію і Шевченка" [1, 243]).

У Канаді творчості Тараса Шевченка значну увагу приділяли такі знакові особистості, як керівник відділу канадської славистики, літературознавець, засновник канадської україністики, перекладач, професор Саскачеванського університету Костянтин Генрі Андрусин (Constantine Henry Andrusyshen, 1907–1983) та письменник, поліглот, перекладач, член Наукового Товариства імені Т. Шевченка в Канаді, автор досліджень про Тараса Шевченка та з україністики, президент Академічного університету в місті Волфвілі Ватсон Кіркконел (Watson Kirkconnell, 1895–1977).

У сторіччя смерті Тараса Шевченка (1961) В. Кіркконел опублікував статтю "The Shevchenko centenary" ("Сторіччя Шевченка"), яка була виголошена 10 березня 1961 року в Едмонтоні (Альберта) на вечорі пам'яті поета. Автор називає Тараса Шевченка "визволителем невольників, свого роду Лінкольном".

У 1963 році в Торонто вийшла з друку антологія англійських перекладів української поезії К. Андрусина та В. Кіркконела під назвою "The Ukrainian Poets, 1189–1962" ("Українські поети, 1189–1962"), де подані переклади творів (повністю та в уривках) 102-х поетів, у тому числі й 29 перекладів творів Тараса Шевченка. Вступ, біографічні довідки та примітки до антології написав К. Андрусин.

У 1964 році К. Андрусин та В. Кіркконел переклади поезії Тараса Шевченка у збірці "The Poetic Works of Taras Shevchenko" (Toronto) ("Поетичні твори Тараса Шевченка"). К. Андрусин

готував підрядники та був автором передмови й приміток. Зокрема передмова до цього видання була аналогічна брошурі, написаної К. Андрусишином 1949 року "Ukrainian Literature and its Guiding Light Shevchenko" ("Українська література та її світоч Шевченко"), де наголошувалось на значенні творчості Тараса Шевченка як однієї із величин світової літератури. Трактуючи Тараса Шевченка як великого поета-гуманіста, К. Андрусишин підсумовував передмову словами: "Shevchenko's is a volcanic spirit, towering titan-like above his own people, and high enough to be seen and heard by other nations of the world as he proclaims to all mankind the universally applicable virtues by which the mortal fibres of humanity thrive and are strengthened. But whatever stature is conceded to him by those not of his own race it cannot be denied that in the history of Eastern Europe he was one of the leading formative democratic forces, contributing, as a champion of Liberty, to the social betterment of men and to peaceful coexistence among them. The world has need of him, and of men like him, at this dire and perilous hour" [10, li] ("Шевченко – це вулканічний дух, що височить, як титан, над його народом, і так високо, що його видно й чути іншим народам світу, адже він промовляє до всіх людських спільнот про зрозумілі всім чесноти, на яких тримається і якими міцніє моральна стійкість людства. Але як би не ставилися до нього ті, хто не належить до того самого роду титанів, беззаперечним є те, що в історії Східної Європи він був однією з провідних фігур у формуванні демократичних сил, сприяв боротьбі за свободу та соціальному вдосконаленню людської природи й мирному співіснуванню людей. У ці жорсткі й небезпечні часи світ потребує таких особистостей, як Тарас Шевченко").

Кращими перекладами збірки є поезії "Катерина", "Тополя", "Наймичка", "Сова", де український коломийковий розмір В. Кірконел передав англійським баладним. Для прикладу наведемо декілька рядків з поем "Тополя" та "Наймичка":

Плавай, плавай, лебеденько!	<i>Float, ever float, dear little swan,</i>
По синьому морю –	<i>Upon the soft, blue sea!</i>
Рости, рости, тополенько!	<i>Grow, lovely poplar, upward grow,</i>
Все вгору та вгору,	<i>Still higher you may be!</i>
Рости гнучка та висока,	<i>Grow slender, tall, and beautiful,</i>
До самої хмари,	<i>Up to the clouds mount straight;</i>
Спитай Бога, чи діжду я,	<i>Ask God if I'll live long enough</i>
Чи не діжду пари? [7: l, 117].	<i>To find myself a mate [10, 46].</i>
У неділю вранці – рано	<i>Early on Sunday morning</i>
Поле крилося туманом;	<i>The field in mist was blind,</i>
У тумані на могилі,	<i>Within the mist upon a mound</i>

Як тополя, похилилась
Молодиця молодая.
Щось до лона пригортає
Та з туманом розмовляє [7: 1, 329].

*A mournful maiden's form was found
In poplar grace inclined.
She bundled something to her breast,
And thus her voice the mist
address [10, 229].*

У цілому збірка перекладів поезії Тараса Шевченка "The Poetic Works of Taras Shevchenko" ("Поетичні твори Тараса Шевченка") К. Андрусишина та В. Кірконела стала першим майже повним англомовним перекладом всього "Кобзаря" Тараса Шевченка. Його вихід надав англомовному читачеві можливість глибше ознайомитися й сприйняти ідеї та красу творів українського поета.

Найкращим англомовним перекладачем і популяризатором творчості Тараса Шевченка у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. була британська поетеса, журналістка зі світовим ім'ям, талановита перекладачка, літературознавець, засновник і видавець поетичного журналу "Manifold" ("Розмаїття", 1962–1969, 1989), кореспондентка наукового тижневика "Nature" ("Природа", 1964–1989), заступник редактора кварталника "The Ukrainian Review" ("Український огляд", 1993-1999), борець за права людини – Віра Річ (Vira Rich, 1936 – 2009). Її повне ім'я – Faith Elizabeth Joan Rich (Фейт Елізабет Джоан Річ). Під час навчання в Оксфордському та Лондонському університетах майбутня перекладачка захопилась українською літературою, зокрема творчістю Тараса Шевченка. Її охопило бажання перекласти його твори рідною мовою і донести до англомовного читача красу і силу духу Шевченкового слова. Її тонка поетична душа відчула всю велич і геніальність українського поета, чії твори співзвучні з ідеалами людства.

Як перекладач великого творчого інтелекту вона набагато глибше відчула й сприйняла творчість поета, ніж її попередники, наголосивши, що Тарас Шевченко – унікальна постать у світовій літературі. Він однаково великий у політичній поезії, в ліриці та в епосі. Це – поет-борець, поет-лірик, співець глибоких людських почуттів, який збагатив духовний потенціал людства.

Перекладацьку діяльність у галузі українистики Віра Річ розпочала в кінці 50-х років ХХ ст. 1959 року у весняному кварталнику "The Ukrainian Review" ("Український огляд") було опубліковано її англомовну версію поеми "Кавказ" разом зі статтею, в якій поему Тараса Шевченка названо "кульмінаційним тріумфом", що свідчить про глибоке розуміння авторкою творчості поета.

Віра Річ перейнялася темою твору, відчула його загальнолюдські мотиви, спрямовані проти колоніалізму, зла й несправедливості, адекватно відтворила соціально загострені аспекти, передала весь спектр почуттів поета – потужний викривальний сарказм, убоління

за долю народу, заклики до боротьби проти поневолення та глибокий сум із приводу загибелі друга Якова де Бальмена, не порушивши при цьому стильового розмаїття та ритміко-інтонаційного звучання першотвору:

Борітеся – поборете,	<i>Battle on – and win your battle!</i>
Вам Бог допомагає!	<i>God Himself will aid you;</i>
За вас правда, за вас слава	<i>At your side fight truth and glory,</i>
І воля святая!	<i>Right and holy freedom</i>
[7: I, 343].	<i>Through the length of days</i> [6, 289].

На початку 1960-х років, коли йшла підготовка до ювілеїв Тараса Шевченка 1961 та 1964 років, Шевченківський ювілейний комітет Великобританії поставив завдання опублікувати твори Тараса Шевченка англійською мовою в оновлених перекладах. Симпатії фахівців і громадськості зійшлися на перекладах Віри Річ. У результаті клопіткої праці 1961 року в Лондоні побачила світ збірка її перекладів "Song out of Darkness" ("Пісня з темряви"), куди ввійшли 38 творів (у тому числі 9 поем), серед яких "Причинна", "Гамалія", "Неофіти", "Кавказ", "Садок вишневий коло хати...", "Якось-то ідучи уночі..." та інші.

У передмові до збірки перекладознавець, фразеограф, один із перших перекладачів творів Тараса Шевченка П.П. Селвер дав високу оцінку майстерності Віри Річ, наголосивши на можливості повноцінних поетичних інтерпретацій.

У період із 1959-го до 1969-го рр. Віра Річ опублікувала переклади 55-ти творів Тараса Шевченка, із яких 9 поем та уривок з поеми "Княжна". Низка перекладів була опублікована в періодичних виданнях, зокрема в кварталнику "The Ukrainian Review" ("Український огляд").

В Україні твори Тараса Шевченка в перекладах Віри Річ вийшли окремою збіркою "Тарас Шевченко. Вибрана поезія. Живопис. Графіка" ("Taras Shevchenko. Selected Poems. Paintings. Graphic Works") наприкінці 2007 року у видавництві "Мистецтво". У цьому двомовному виданні переклади англійською мовою розміщені поряд з оригіналами, що зручно як для українського, так і для англомовного читача. Із 92 поезій Тараса Шевченка, що ввійшли до збірки, 36 були спеціально зроблені для цього видання. Переклади Віри Річ – це семантично й стилістично повноцінні твори, які знаменують новий етап англомовної шевченкіани, новий крок в освоєнні поетичної спадщини українського поета.

Щоб донести ідеї, думки, багатобарвність поетичного слова Тараса Шевченка до англомовного читача, Віра Річ напрацювала свій перекладацький метод, який передбачає максимально точне збереження змісту, образності, стилістичних і ритмомелодійних нюансів

на всіх текстуальних рівнях. При перекладі Віра Річ використовувала багатство художніх прийомів першотворів, притаманних творчій манері поета – повтори, метафори, перенесення. Яскравим прикладом відтворення перекладачкою художнього прийому повтору є рядки перекладу поезії "Минули літа молодії":

...Зима!

Сиди один в холодній хаті,
Нема з ким тихо розмовляти,
Ані порадитись. Нема,
Анікогісінько нема!

[7: II, 359].

... *This is winter come!*

*Sit in your cold house, lone, benighted,
No one with whom to gossip quietly,
None to take council with. No one!
No one at all, alas! No one!*

[6,471].

Цінність перекладів Віри Річ у тому, що їй вдалося зберегти своєрідність художньої манери поета, музичну витонченість, експресію вислову, високу поетичну культуру оригіналів:

Огні горять, музика грає,
Музика плаче, завиває;
Алмазом добрим, дорогим
Сіяють очі молодії;
Витає радість і надія
В очах веселих, любо їм,
Очам негрішним, молодим

[7: II, 230].

*Blaze of lights and music calling,
Music weeping, rising, falling!
Like rare and precious diamond,
Youthful eyes are gleaming fair,
Joy and hope are shining there
In laughing eyes. All bliss is sent
To eyes so young and innocent!*

[6, 411].

У своїх перекладах Віра Річ зуміла відтворити звукозапис і могутню енергетику першотворів. Наприклад, переклад поезії "Реве та стогне Дніпр широкий" звучить так само проникливо, як і в оригіналі:

*Roaring and groaning rolls the Dnipro,
And angry wind howls through the night,
Bowing and bending the high willows,
And raising waves to mountain heights*

[6, 73].

Реве та стогне Дніпр широкий,
Сердитий вітер завива,
Додому верби гне високі,
Горами хвилю підійма

[7: I, 73].

Завдяки творчості Тараса Шевченка Віра Річ полюбила Україну і протягом усього життя самовіддано працювала задля популяризації в англомовному світі української культури й літератури, а з часів проголошення незалежності України – задля утвердження у світовому просторі іміджу позитивного нашої держави. Активно сприяла формуванню уявлення про незалежну Україну як демократичну європейську державу. На питання "Пані Віро, чому Ви так любите Україну?" вона відповідала: "У моєму випадку я впродовж 50 років працювала для України, плакала через Україну, сміялася і раділа за Україну. Якщо це не любов, то що це?" [2, 25]. Чому Шевченко? Чому таку талановиту англіїку цікавить Україна?" – з недовірою запитували насамперед українці. Віра Річ відповідала:

"Бо лише українці є занадто скромними щодо усвідомлення величч свого національного генія" [4, 2].

Для пошанування пам'яті поета Віра Річ багато працювала над новими перекладами творів Тараса Шевченка. Вона розуміла, що кожне нове видання його творів, кожна експозиція, картина, пам'ятник несуть в собі частину історичної пам'яті, яка поглиблює національну свідомість і дає можливість показати світу чільне місце українського народу в світовій співдружності.

До ювілейних дат 2011 та 2014 рр. Віра Річ мала намір зробити переклад всього "Кобзаря" Тараса Шевченка, та життя розпорядилося інакше. 20 грудня 2009 року перекладачка відійшла у вічність. Україна втратила найталановитішого творця англомовної шевченкіани. У своєму заповіті Віра Річ написала, що хотіла б бути похованою в Україні, а саме в Каневі. 15 квітня 2011 року було виконано останню волю корінної британки Faith Elizabeth Joan Rich: її прах поховано на цвинтарі Монастирок біля підніжжя Тарасової гори.

Монумент зроблено у формі книжки, з якої усміхається ще юна Віра в українській вишиванці. По обидва боки портрета слова із поезії Тараса Шевченка "Мені однаково, чи буду..." в оригіналі та в перекладі Віри Річ:

Та неоднаково мені,	But it does touch me deep if knaves,
Як Україну злії люде	Evil rogues lull our Ukraine
Присплять, лукаві, і в огні	Asleep, and only in the flames
Її, окраденую, збудять...	Let her, all plundered, wake again...
Ох, не однаково мені.	That touches me with deepest pain.
[7: II, 13].	[6,333].

З любов'ю до України Віра Річ донесла до широкої англомовної аудиторії багатство поезії Тараса Шевченка, в її красі та силі, про що свідчать схвальні відгуки на інтернет-сторінках відомого журналу "All Poetry".

Високохудожні переклади Віри Річ – це подальший крок у сприйнятті спадщини поета. Віра Річ багато зробила, щоб творчість Тараса Шевченка, його думки, велич його ідеї, краса поетичного слова стали доступними багатомільйонній англомовній громадськості.

Сприйняття творчості Тараса Шевченка в англомовному світі – це не тільки переклади його творів англійською мовою. Це й велика шевченкознавча література (праці Віктора Свободи, Григорія Грабовича, Юрія Луцького, Костянтина Адрусина, Марти Тарнавської, Кларенса Меннінга, Роксолани Зорівчак та багато інших). Це і встановлення пам'ятників і бюстів, вшанування ювілейних дат.

Сприйняття творчості Тараса Шевченка ознаменовується урочистими зборами, літературними вечорами, виставками творів і

репродукції малярських робіт, фотовиставками та багатьма іншими заходами, що сприяють глибшому науковому осмисленню англomовною громадськістю творчості Тараса Шевченка й допомагають зрозуміти справжнє місце українського поета серед геніїв світової літератури.

Творчість Тараса Шевченка – це вічно живий, дорогоцінний скарб світової культури. Постав Шевченка зростає в свідомості й очах цивілізованого світу з року в рік. А сприйняття його творчості в світі – це визнання досягнень українського народу в галузі духовної культури. Краса поезії Тараса Шевченка, його палкий природний дар надихає людство на світле майбуття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Добрірка висловів письменників і політичних діячів світу про Т. Шевченка [Джон Кеннеді, Ліндон Джонсон]// Пам'яті століть. – К., 2008. – № 1–2. – С. 240 – 243.
2. Дроздовський Д. Віра Річ. Я працювала для України, плакала через Україну, сміялась і раділа за Україну // Слово просвіти ч. 28, 13–19 липня 2006.
3. Кент Рокуелл. Пишаюся його творами / Рокуелл Кент // Світова велич Шевченка. Т. Г. Шевченко в зарубіжному літературознавстві. – Т.3. – К., 1964. – 527 с.
4. Косів Г. Подвиг в ім'я України / Г.Косів // Літературна Україна – № 2. – 21 січня 2010 року.
5. Робсон Поль. Він належить усьому світові / П.Робсон // Світова велич Шевченка. Т.Г. Шевченко в зарубіжному літературознавстві. – Т.3 – К., 1964. – 527 с.
6. Шевченко Тарас. Вибрана поезія. Живопис. Графіка. Taras Shevchenko. Selected Poems. Paintings. Graphic Works. К. 2007. – 607с.
7. Шевченко Тарас. Повне зібрання творів. У 12 Т. – Т.1 Поезія 1837–1847 рр. Т.2 Поезія 1847–1861. – К., 2001.
8. Manning Clarence A. Introduction/Clarence A. Manning. Shevchenko, Taras The Poet of Ukraine. Selected Poems. Translated with an Introduction by Clarence A. Manning Ukrainian National Association. – Jersey City. N. J., 1945. – V, 217 p.
9. Manning Clarence A. Shevchenko in English Literature/ Clarence A. Manning/ Our Shevchenko. Edited by V. Davydenko and others/ Наш Шевченко. У споріччя смерті Поета (1861–1961). – Jersey City N. J.: Ukrainian National Association, New York: Shevchenko Scientific Society, 1961. – P. 122–125.
10. Shevchenko T. The Kobzar / Transl. from the Ukr. by C. H. Andrusyshen and W. Kirkconnell. Toronto. 1964 – 564 p.
11. Voynich E. L. Six lyrics from the Ruthenian of Taras Shevchenko, also The Song of the Merchant Kalashnikov from the Russian of Mikhail Lermontov. – London, 1911, – 64p.
12. President John F. Kennedy, March 25, 1961. Online by Andrew Gregorovich, Shevchenko Bibliography. <http://www.infoukes.com/shevchenkومuseum>.
13. Lyndon B. Johnson: "Statement by the President on the Occasion of a Ceremony at the Statue of Ukrainian Poet Taras Shevchenko" October 26, 1964. Online by Gerhard Peters and John T. Woolley, The American Presidency Project. <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=26666>.

Надійшла до редколегії 11.03.14

Зарицкая Т.

**Восприятие и высокая оценка творчества Тараса Шевченко
как поэта мирового уровня в англоязычных странах**

В статье рассматривается восприятие высокая оценка творчества Тараса Шевченко как поэта мирового уровня известными учёными, литераторами, государственными и культурными деятелями в англоязычных странах.

Особое внимание уделено переводам поэзий Тараса Шевченко британской поэтессы-переводчицы Веры Рич.

Ключевые слова: *восприятие, творчество, переводы, поэтическое величие, англоязычные страны.*

Zarytska T.

**Reception and appreciation of Taras Shevchenko's writings
as a world poet in English-speaking countries**

The article deals with the reception and appreciation of Taras Shevchenko's writings by well-known scholars, writers, statesmen and cultural workers in English-speaking countries. Special attention was paid to the translations of Taras Shevchenko's poetry by the gifted British translator Vera Rich.

Key words: *reception, writings, poetical greatness, translations, English-speaking countries.*